

zgodovine Italije in slovenske manjšine v času ekspanzije fašističnega nasilja nas usmerja v usode posameznikov pred izbruhom druge svetovne vojne in po njej. Vendar se zgodbe ne končajo s selitvijo v drugo državo, njihovo pot spremljamo tudi med vojno in po njej. Ne spoznava-

mo zgolj bolečin, ki so jih slovenskemu prebivalstvu prizadejali Italijani, temveč tudi odnos, ki ga je do njih gojila matična država, in jugoslovansko politiko do primorskih emigrantov v predvojnem in povojnem obdobju.

Meja drugih je trenutno med najbolj

prodajanimi knjigami v Italiji, ki ni samo brana, temveč se o njej tudi govori. In če smo se na začetku spraševali, kaj bo praznik spomina prinesel leta 2008, si lahko za leto 2009 želimo več podobnih študij in prevod knjige v slovenski in angleški jezik.

IRVIN LUKEŽIČ: *Fluminensia Slovenica*; Izdavaški centar Rijeka in Kulturno-prosvetno društvo Bazovica

(Biblioteka Fluminensia; 12), Reka 2007, 307 str.

Povezanost Reke s sosodnjimi slovenskimi območji sega še v srednji vek in je posledica svojevrstnih okoliščin, v katerih se je mesto oblikovalo skozi stoletja. Odločilnega pomena so bile kopenske poti, ki so severnojadransko obalo povezovala s srednjeevropskim zaledjem in omogočale stalno izmenjavo trgovskih in drugih dobrin.

Močnejše povezovanje se začne v 15. stoletju s trgovanjem. Na Reko so se za stalno ali za določen čas priseljevali številni slovenski trgovci iz Čedad, Ljubljane, Škofje Loke, Kočevja. Reka

se je intenzivno povezovala s Kranjem, Kamnikom, Celjem, z Ljubljano, s Planino, z Bistrico, Gotnikom, s Premom, Senožčami in z drugimi slovenskimi kraji. V 16. in 17. stoletju so na Reko prihajali trgovci iz Gorenjske (Ljubljana, Škofja Loka, Kranj), pa tudi iz Dolenjske (Kočevje, Metlika, Novo mesto). Romarji iz Kranjske in Štajerske so pogosto obiskovali romarsko cerkev na reškem Trsatu. Na Reko se je skozi stoletja priseljevalo tudi mestno prebivalstvo, po rodu iz Kranjske (*Carnioli*). Prihajali so kot trgovci, podjetniki, uslužbenci, duhovniki, obrtniki, profesorji, umetniki, delavci, prevozniki, strežaji in predstavniki drugih poklicev. Razvoj pomorstva in trgovine je privlačil priseljence različnih poklicev in znanj. V 17. stoletju so iz Kranjske, Furlanije, Gorice in Benečije prihajali tudi umetniki, zdravniki, odvetniki, lekarnarji idr.

Lukežičevo delo nam odkriva številne uspešne slovenske trgovce, bankirje, lastnike ladij idr., ki so v pristaniškem mestu dosegali neslutene poslovne in družbene uspehe, kot npr. člani družin Celligoi, Wohinz, Poglayen, Kobler, Jelloushegg, Walluschnig, Premrou. Po zaslugi Matije Gasserja, pomorskega kapitana, doma iz Škofje Loke, in Franca Jelovška, veletrgovca iz Vrema pri Postojni, je Reka leta 1841 dobila ladjo z imenom Laibach, zaradi česar sta bila oba lastnika po dveh letih imenovana za častna meščana Ljubljane.

Najuspešnejši med njimi je bil bankir,

veleposestnik in lastnik ladij Josip Gorup pl. Slavinski (1834–1912), najbogatejši Rečan in Slovenec svojega časa, t. i. »riječki Rotschild«. Josip Gorup ni bil samo uspešen podjetnik, ampak tudi humanitarci in mecen številnim slovenskim in hrvaškim kulturnim institucijam, znan tudi kot zaščitnik kulture in umetnosti.

Nekatere reške patricijske družine, ki so posedovale posestva v Sloveniji (Androcha, Mordax, Raunacher, Stemberg, Thierry, Tranquilli), so se prištevale h kranjskemu plemstvu.

Kulturni stiki naštetih krajev s Slovenijo so bili plodni tudi na literarno-zgodovinskem področju. Na Reki so delovali mnogi slovenski pisatelji, leksikografi, knjigarnarji, tiskarji in znameniti kulturni ustvarjalci (Trubar, Čop, Trdina). Primož Trubar se je na Reki šolal in se tam seznanil z glagolico, v kapucinski red je prav tam vstopil Janez Svetokriški, v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* Reko omenja Valvasor, v 19. st. sta na reški gimnaziji službovala Matija Čop in Janez Trdina. Velja tudi obratno, številni reški literati, likovni umetniki, polihistorji in humanisti so delovali na Slovenskem.

Knjiga je sestavljena iz dveh tematskih sklopov. V prvem delu avtor predstavlja družbene, družinske in poslovne reško-slovenske vezi (družino Celligoi, Michiele Wohinz, družino Poglayen, trgovsko korespondenco Marka Koblerja in Petra Trifića (1801–1802), družini Jelloushegg in Wallusching, družino

* Doc. dr. Karmen Medica, predavateljica na Fakulteti za humanistične študije v Kopru in raziskovalka v Znanstvenoraziskovalnem središču v Kopru, 5000 Koper, Titov trg 5. E-naslov: karmen.medica@guest.arnes.si

Corossacz, Josipa Gorupa in Josipa Premroua – v kronološkem zaporedju. V drugem delu se osredotoča na literarne in kulturne stike: starejše obdobje, devetnajsto in dvajseto stoletje, pozabljeno pričevanje Janeza Trdine o otoku Krku iz leta 1859.

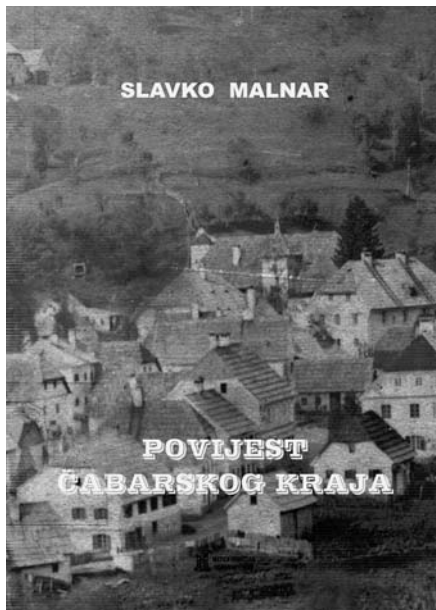
Avtor nas že v uvodu opozarja, da je kljub vsej pestrosti stikov, ki so potekala skozi stoletja, pričujoča tematika še vedno premalo raziskana in primerno predstavljena ter da je pred nami še vedno *terra incognita*. Kot je zapisal, se mu je, potem ko se je najprej nekoliko intenzivneje ukvarjal s Trdinovim delom, zadelo čudno, da se vprašanj večstoletnih

hrvaško-slovenskih kulturnih stikov že v preteklosti ni natančneje raziskovalo in da se je o tej temi tako malo pisalo. Lukežičevo delo temelji na pregledu predhodno objavljene slovenske in hrvaške literature, analizi arhivskih virov, predvsem starih matičnih knjig, shranjenih v reškem Državnem arhivu, drugih dostopnih arhivskih virov, kot so npr. registracije trgovcev in lastnikov ladij ter osebne zapuščine. Obsežna monografija dr. Irvina Lukežiča, rednega profesorja na reški Filozofski fakulteti vsebuje še povzetka v slovenščini in italijanščini, literaturo, ki vključuje znanstvena in strokovna dela, časopisne članke, periodiko, arhivske

materiale, leksikone ter kazali osebnih imen in krajev. Indeks slikovnih prilog ponazarja, da je poleg izredno zanimive zgodovinsko-literarne deskripcije knjiga popestrjena s številnimi dokumentarnimi ilustracijami, fotografijami in reprodukcijami dokumentov.

Knjigo lahko označimo kot pomemben prispevek k poznavanju slovenskega izseljenstva, slovensko-hrvaških stikov, Slovencev na Hrvaškem, hkrati pa je *Fluminensia Slovenica* še ena ponazoritev večkulturne in večjezikovne podobe Reke, kot se je skozi stoletja obdržala do današnjih dni.

SLAVKO MALNAR: Povijest čabarskog kraja; Matica hrvatska Ogranak u Čabru, Grad Čabar, 2007, 347 str.

Konec leta 2007 je v mali obmejni občini Čabar v severozahodnem delu Gorskega Kotorja na Hrvaškem izšla vsebinsko in po opremi bogata knjiga z naslovom *Povijest čabarskog kraja*. V njej je domačin, ljubiteljski zgodovinar, jezikoslovec, pisatelj in pesnik Slavko Malnar iz Trstja (Tršće) zbral in obdelal množico informacij iz zgodovine tega relativno majhnega in od drugih centrov loče-

nega območja. Avtor se s pisanjem in z raziskovanjem zgodovine ukvarja od leta 1992. Med drugim je pri isti založbi izdal še dve pomembni knjigi: leta 2001 *Prezimana u čabarskom kraju kroz stoljeća 1488–1997*; *Povijesna antropomija*, v kateri je raziskal izvor priseljenec v zadnjih petih stoletjih, in *Pamejnek* – knjigo s slovarjem domačega narečja, v kateri je zbral preko 7.500 narečnih besed; knjigo je konec leta 2007 predstavil tudi na ZRC SAZU v Ljubljani.

V knjigi *Povijest čabarskog kraja* avtor obravnava zgodovino ozemlja sedanje (mestne) občine Čabar, ki je bila v vsej svoji dokumentirani zgodovini močno povezana s Kranjsko in slovenskimi sosedi. Zgodovino ozemlja začena z najstarejšimi domnevmami o njeni posebitvi ter ugotovitvami o sledih ljudstev pred Rimljani ter opisi ostankov iz rimske dobe. Najstarejše upravno središče obravnavanega območja je bilo naselje Gerovo, sosed starejše župnije Osilnica na slovenski strani ter skupaj z njo nekoč del kočevskega gospostva. Za Slovence je posebno zanimivo poglavje o prvih zabeleženih prebivalcih, v katerem izvemo, da so bili priimki poleg kočevskega večinoma slovenskega izvora. Večina prvih zapisanih priimkov v 15. in 16. stoletju

je bila povezana z zaledjem na kranjski strani in so se na tem ozemlju kljub težavnemu preživljanju ohranila vse do današnjih dni – med njimi Malnar, Čop in Kvaternik.

Zelo zanimiva je zgodba o razvoju železarstva, ki se pričena že v 15. stoletju v župi Osilnica ter se razveta sredi 17. stoletja v Čabru. Tam je Peter Zrinjski zgradil železarski obrat, vanj preselil upravni center in takrat območje tudi dokončno priključil Hrvaški. Po njegovi usmrtitvi sta si železarno precej časa podajali Ogrska in Avstrijska gospodarska komora. Številni dokumenti, ki jih je avtor raziskal in govorijo o življenju na tem ozemlju, pa se nahajajo v idrijski enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana, saj je idrijski rudnik upravljal železarno do njenega konca v 18. stoletju. Našteti so fevdalni lastniki območja v zadnjih štirih stoletjih, njegov cerkveni ustroj, politično in društveno življenje, posebno poglavje pa je posvečeno načinu preživljanja in iskanju zaslužka ter gospodarskemu razvoju. Avtor s pomočjo virov iz obeh sosednjih držav spretno spleta zgodbe tudi na podlagi osebnih izkušenj, ki presegajo marsikdaj tudi v strokovni literaturi strogo vzdrževano državno mejo, in s knjigo ustvarja bogato zakladnico

* Mag. Marko Smole, univ. dipl. inž. elektr., 1210 Ljubljana - Šentvid, Stanežiče 34b. E-naslov: marko.smole@ibe.si